

Българското училище през погледа на учителите – Нагласите на българските учители към приобщаващото образование

Българското училище през погледа на учителите – Нагласите на българските учители към приобщаващото образование

Проблемите на българското училище са умален модел на проблемите на цялото общество.

Това показва национално представително проучване сред учителите от 1 до 8 клас, проведено от социологическа агенция Глобал Метрикс сред 300 учители в цялата страна в периода 6-20 юни 2015 г. по поръчка на Център за приобщаващо образование.

Възрастните са модел на поведение за децата, дори и да не го осъзнават. Това, което можем да видим или чуем в двора или в коридорите на училището е резултат от всичко, което възрастните демонстрират в останалите сфери на всекидневния и обществен живот и общуването помежду си. Сред най-големите проблеми учителите посочват чувството за безнаказаност сред учениците (51%), липсата на дисциплина (48%), физическата агресия (45%), лоши обноски и лошо възпитание (37%), вербална агресия (36%) следвана от липса на разбирателство и толерантност между учениците (29%). Тези проблеми до голяма степен са резултат от моделите на поведение и общуване между възрастните, които подрастващите наблюдават.

Сред специфичните за образователната система проблеми, учителите посочват незаинтересованост на учениците от учебния материал (49%) и сложно и труднодостъпно учебно съдържание (31%). Тези два проблема са и двете големи предизвикателства, за чието преодоляване образователната система все още няма изработени подходи.

В същото време, преобладаващата част от учителите смятат, че училището има важна роля за формирането на ценностите на младите хора и посочват, че училището трябва да възпитава в такива качества като толерантност (85%), зачитане на човешкия живот и достойнство (75%), отстояване на собствено мнение и свобода на изразяването (66%), уважение към други култури и религии (61%), зачитане на човешките права (60%), солидарност и взаимопомощ (59%), умение за съчувствие и съпреживяване (51%), равенство между половете (45%).

Постигането на тези общосподелени от учителите цели обаче се сблъсква със сложното учебно съдържание и предизвикателството да се представи учебният материал по увлекателен и интересен начин.

В отговор на тези трудности се появява философията на приобщаващото образование, която поставя във фокуса на внимание нуждите на всяко дете и развитие на неговия потенциал, подкрепя за учителите и работа с родителската общност. Програмата „Едно училище за всички“, с подкрепата на Америка за България работи заедно с 5 училища партньори, за да изгради Българският модел за приобщаващо образование, който да помогне с методология и да подкрепи учители в създаването все повече приобщаващи училищни общности.

Въпреки, че програмата е в своята първа фаза, промените в нагласите са вече налице. В резултат на проекта само за една година положителното отношение на учителите към приобщаващото образование в пилотните училища почти се удвоява. От 36% през 2014 до **69%** към настоящия момент нараства делът на учителите, които категорично подкрепят приобщаващото образование в училищата, в които се изпълнява програмата.

В национален план според 62% от учителите у нас е важно в училището да се работи по програма за приобщаващо образование, 25% посочват, че това е важно, но само отчасти и едва 2% са на мнение, че приобщаващото образование не е важно, докато 10% нямат мнение по този въпрос. Необходимостта от по-широко представяне на идеите и практиките на приобщаващото образование е от голямо значение, за да могат всички педагози да използват добрите модели и ползите от приобщаващото образование, да подкрепят адекватно различието в класната стая и да създадат организация на училищно ниво, при която всички – деца, родители и учители се чувстват приети и добре.

Независимо, че пилотните проекти са все още малко на брой, идеите и философията на приобщаващото образование е започнала да намира място във вижданията и разбиранията на българските учители. 71% от учителите имат нагласата, че нуждите на всяко дете са в центъра и те се стараят да развият потенциала на всички свои възпитаници. Все още обаче учителите не се чувстват напълно уверени, че могат да влияят върху развитието на учениците, независимо от семейната среда, усилията на родителите и възпитанието на децата. Малко над половината учители посочват, че имат опит от преподаване на деца със специални

образователни потребности (58%). Само опитът обаче не е достатъчен, за да направи учителите по-уверени и по-приемащи.

Общите нагласи в полза на приобщаващото образование са само първият етап и все още има много стъпки, които трябва да бъдат извървени, за да може то да се случва наистина в училище. Въпреки декларираната професионална подготвеност, много често учителите не владеят добре специфични техники и модели за работа с деца със нужда от допълнителна подкрепа, поради което предпочитат да нямат такива деца в своя клас. Тази неувереност е особено видима в разликите в степените на приемане на различните деца в зависимост от техните трудности в ученето и академичния напредък, но най-вече по отношение на уменията им да спазват изискванията за ред в класната стая.

Учителите подкрепят в много по-голяма степен приобщаването на деца с трудности при усвояване на материала и при социализацията, както и със специални потребности, дължащи се на физически увреждания.

По-ниски нива на подкрепа към приобщаването са налице към децата със сензорни увреждания. Тази ниска подкрепа е пряко свързана със слабата подготвеност на учителите да планират подходящи дейности в класната стая и с липсата на подкрепа при работата с децата в клас. Въпреки, че приобщаването е процес, започнал преди тринадесет години, както става ясно от нагласите, приобщаващото образование за тях често бива сведено до присъствие в класната стая.

Значително нарастват резервите към приобщаването на деца, които имат поведенчески проблеми като вербална агресия и неспазване на правилата на поведение. И в този аспект на приобщаващото образование, учителите имат нужда от подкрепа, както от знания и умения за позитивна педагогика, така и от подобряване на организацията в училището, доколкото поведението е аспект, който се проявява не само в класната стая, а и в училището, и в семейството, и в обществото. Резултатите показват, че учителите без опит с деца със специални образователни потребности са по-резервирани, докато учителите, които имат опит с такива деца изразяват по-висока подкрепа за приобщаване на някои от групите деца със специфични потребности. Така например по отношение на приемането на деца с нежелано поведение съществуват разлики в средните оценки между учителите с опит и учителите без опит в работата с деца със специални образователни потребности. Учителите с опит с подобни деца

показват по-голяма степен на приемане и готовност да обучават учениците с нежелано поведение от учителите, които нямат този специфичен опит.

Сред факторите, които биха мотивирали учителите за развиване на модела на приобщаващото образование можем да идентифицираме външните фактори, които изискват промяна в системата, като заплащането (60%) гъвкави учебни програми (47%), допълнителна подкрепа от помощник учител или ресурсен учител (42%), броя ученици в паралелка (42%) и наличие на допълнителни учебни материали и помагала (30%), а така също и фактори, чието преодоляване е изцяло в инициативата на училищата, като специализирани обучения (22%). Изграждането на вътрешни механизми за отчитане на постиженията и резултатите от работата на учителите, както и подходяща обратна връзка би помогнала за подобряване на мотивацията на учителите и усещането им за удовлетвореност от учителския труд.

Нуждата от подкрепа на учителите отново е ясно заявена – според половината учители те имат нужда от методи на работа с децата с обучителни трудности (51%), от знания и умения за изработване на индивидуален план за децата със СОП (43%), от конкретни инструменти, които да им помогнат при определяне на децата, които имат нужда от допълнителна подкрепа (38%). Важна част от знанията и уменията на учителите са свързани и с отчитане на напредъка и постиженията на детето (37%). Сред ключовите компетентности за учителите е и умението да разпознават различните стилове на учене при различните деца (32%).

Постоянното присъствие на ресурсен учител в училище е друг много важен елемент на приобщаващото образование на децата със специални образователни потребности и среща подкрепата на 54% от интервюираните учители. На това мнение са както учителите, които имат опит с деца със специални образователни потребности, така и тези, които нямат подобен опит. Против ресурсното подпомагане са 6% от учителите, а 40% не могат да дадат мнение по този въпрос.

Малко по-противоречиво се приема предложението за присъствие на втори учител в класната стая, заедно с основния учител. Тук мненията се поляризират като 51% от учителите биха приели тази възможност и биха си сътрудничили с втория учител, 22% подкрепят идеята по принцип, но не биха искали те лично да имат втори учител в своя клас, а 25% не подкрепят идеята, защото това според тях нарушава учебния процес и разсейва децата.

В обобщение, трябва да отбележим, че над две трети от учителите подкрепят приобщаващото образование (65%), а 22% заемат междинна позиция. Едва 13% от учителите застават на другия полюс и отхвърлят приобщаващото образование като философия и модел. За затвърждаване на тези нагласи и устойчиво налагане на модела на приобщаващо образование е необходима допълнителна работа, обучения и обмен на опит между учителите, разработване на специализирани учебни материали и модели на обучение, които да помогнат на учителите да се справят в разнообразните ситуации, пред които са изправени при нужда от подкрепа на деца със специфични нужди.

В резултат от работата по различни образователни програми и проекти през последните години можем да отбележим, че се променят и общите нагласи на българските учители към ролята на образованието. Все още „знанията за света“ са основната призма, през която учителите виждат своята роля и ролята на училището за младите хора (79%), но към тях учителите прибавят и усилията да развият у децата на умения за критично и аналитично мислене, разбиране и разрешаване на конкретни практически ситуации (71%).

По-спорни и не толкова общосподелени са усилията за изграждане на представа за това какво е добро и лошо (42%), развиването на социални умения у децата (56%), развиване на творческите умения (60%) и възпитаване в норми на поведение (61%).

Въпреки модернизиранието на методите на работа и преподаване, учителите все още се придържат предимно към лекционните и презентационни методи на обучение (изложение, съпроводено с нагледни материали – 69%, презентация в електронен вид с визуални елементи – 59%) и доста по-рядко включват дискусиата като форма на обучение, в която учениците могат да развият и обменят гледните си точки и да формулират тези и аргументи (работа с конкретен текст върху, който учениците дискутират използват само половината от учителите – 50%, а дискуссионни методи – 46%). Ролевите игри (39%), участието на учениците в подготовката и представянето на определена тема (24%), както и разработването на изследователски проекти (22%) се използват все още по-рядко в българското училище.

Сред образователните цели на училищното обучение, които учителите споделят и си поставят, водещо място имат създаването на чувство за отговорност (77%) и самостоятелност (70%), умения да търсят решения на различни проблеми и ситуации (76%), умения за логично мислене (73%), толерантност и разбиране към другите (70%), умения за аргументиране (67%).

Сред качествата и целите, които срещат висока подкрепа (от повече от половината учители) са също и дисциплината (посочена от 64% от учителите), развиване на умения за учене (62%) и умения за критично мислене (58%).

Преобладаващата част от учителите се стремят да изграждат непринудени и приятелски отношения със своите ученици (70%) и едва 15% държат на строгите и дистанцирани отношения учител-ученик.

Едновременно с това едва една трета от учителите поставят силен акцент на реда (35%), докато половината от учителите (50%) обръщат внимание на дисциплината основно, за да гарантират безопасността на децата и гладкия учебен процес.

Въпреки трудностите, пред които са изправени, българските учители виждат себе си по-скоро като вдъхновители и мотиватори на своите ученици (83%), а не толкова като преносител само на знания и факти.

Данните са от национално представително проучване сред учители от 1 до 8 клас, проведено от социологическа агенция Глобал Метрикс ООД по поръчка на Център за приобщаващо образование на територията на цялата страна в периода 6-20 юни 2015 г.